

8

5

BIBLIOTECA DE BUZUNAR

52

BIBLIOTECA DE BUZUNAR • BIBLIOTECA DE BUZUNAR

BIBLIOTECA DE BUZUNAR • BIBLIOTECA DE BUZUNAR

Antoine de Saint-Exupery

*SCRISOARE
CATRE UN OSTATEC*

EDITURA DE STAT

**ANTOINE DE SAINT
EXUPÉRY**

**SCRISOARE
CĂTRE UN OSTATEC**

TRADUCERE
DE
VLADIMIR LUCA

19 4 7

Varianza V1.0

Octombrie 2018

Antoine de Saint Exupéry, unul din cei mai buni piloți de linie din Franța, este și un scriitor cunoscut. În cărțile lui, unde filozofia este fericit împletită cu viața camaraderească și aventuroasă a piloților, descoperim o ușurință de exprimare și o bogăție sufletească, care trădează pe marele scriitor.

«Scrisoarea către un ostateg» este un fel de profesiune de credință. Când vorbește despre exil, cu amărăciune, parcă regretă că „exilul nu mai este o stare de așteptare să te înapoiezi, ci este primul pas al dizolvării națiunilor și al unificării lumii”, cum spunea mai de mult Thomas Mann. Și totuși, Antoine de Saint Exupéry găsește ceva de care se poate lega, fiind în exil: prietenul.

Și ascultăm omeneasca definiție a prieteniei și a surâsului eliberator, sau admirăm fina discernare a sentimentelor în pasajul asupra tăcerii.

Și așa, din exil spre prietenie, de la surâs la respect pentru Om, Antoine de Saint Exupéry ajunge la realitatea pe care o trăiește, terminând scrisoarea cu o concepție politică din cele mai sănătoase; arată anume că numai cei care frământă în timpuri de groază concepția lor despre viață, au dreptul să-și făurească destinul, iar nu cei din afară, a căror ambiție personală nu înțelege nimic despre noul adevăr care s-a născut sub ocupația tiranică, și împotriva ei. Cine a trăit sub cotropire nazistă, va înțelege.

I

Când am traversat Portugalia în Decembrie 1940, pentru a merge în Statele Unite, Lisabona mi-a apărut ca un fel de Paradis luminos și trist. Acolo se vorbea pe atunci mult despre o invazie apropiată, și Portugalia se crampona de iluzia fericirii ei. Lisabona, care clădise cea mai încântătoare expoziție din câte au fost pe lume, zâmbea cu surâsul șters al acelor mame care nu au știri de la un fiu de pe front și se silesc a-l salva prin credința lor: „Fiul meu trăiește, de vreme ce zâmbesc”... „Priviți, spunea tot astfel Lisabona, cât sunt de fericită, pașnică și puternic luminată...” Continentul întreg apăsa Portugalia, ca o sălbatică masă muntoasă, gravidă de triburile ei de pradă; Lisabona în sărbătoare sfida Europa: „Se poate să fiu luată drept obiectiv, când pun atâta grijă să nu mă ascund! Când sunt atât de vulnerabilă!...”

Orașele la noi erau, noaptea, de culoarea scrumului. Mă dezobișnuisem acolo de orice licărire, și această capitală strălucitoare îmi producea o vagă indispoziție. Când cartierul dimprejur este întunecat, diamantele unei vitrine prea iluminată atrag haimanalele. Îi simți că dau târcoale. Pe Lisabona, simțeam apăsătoare noaptea europeană plină de grupuri rătăcitoare de bombardiere, ca și cum ele ar fi mirosit de departe această comoară. Dar Portugalia se făcea a nu cunoaște poftele monstrului. Refuza să creadă în semnele rele. Portugalia vorbea despre artă cu o încredere disperată. Îndrăzni-vor să-i zdrobească cultul pentru artă? Își expusese toate minunățiile. Îndrăzni-vor să-i strivească minunățiile ei? Își arăta oamenii mari. În lipsă de armată, în lipsă de tunuri, aliniase împotriva fierărilor cotropitorului toate sentinelele ei de piatră: poeții, exploratorii, conquistadorii. În lipsă de armată și de tunuri, tot trecutul Portugaliei bara drumul. Îndrăzni-vor să-i strivească moștenirea unui trecut măreț?

În fiecare seară rătăceam astfel cu melancolie prin creațiile acestei expoziții de un extrem gust, unde totul atingea perfecțiunea, până și muzica atât de discretă, aleasă cu mult tact, și care curgea cu blândețe peste grădinile, fără

strălucire, ca un cântec simplu de fântână. Se va distruge în lume acest minunat gust al măsurii?

Am cunoscut, ați cunoscut poate și dumneavoastră, acele familii cam bizare care păstrau la masa lor locul unui mort. Ele negau ireparabilul. Dar nu mi s-a părut că această sfidare era consolatoare. Morții trebuie socotiți ca morți. Abia atunci ei găsesc în rolul lor de morți, o altă formă de prezență. Dar acele familii opreau această întoarcere a lor. Făceau din ei absenți veșnici, musafiri întârziați pentru eternitate. Preschimbau doliul cu o așteptare fără conținut. Și casele acestea îmi păreau scufundate într-o tânjeală fără leac, mult mai înăbușitoare decât mâhnirea.

După pilotul Guillaumet, ultimul prieten pe care l-am pierdut și care a fost doborât în serviciu poștal aerian, Doamne!, am acceptat să port doliul. Guillaumet nu se va mai schimba. Niciodată nu va mai fi prezent, dar nici absent nu va fi. Am sacrificat tacâmul lui de pe masa mea, această capcană inutilă, și am făcut din el un adevărat prieten mort.

Dar Portugalia încerca să creadă în fericire, lăsându-i acesteia tacâmul și lampioanele și muzica. Se jucau de-a fericirea la Lisabona, pentru ca Dumnezeu să binevoiască să creadă în ea.

Lisabona datora climatul ei de tristețe prezenței anumitor refugiați. Nu vorbesc despre proscriși în căutare de azil. Nu vorbesc de imigranți care caută un pământ să-l fecundeze cu munca lor. Vorbesc de acei care se expatriază, departe de mizeria concetățenilor, pentru a-și pune banii la adăpost.

Negăsind casă în orașul propriu-zis, locuiam la Estoril, lângă cazinou. Ieșiem dintr-un război intens: grupul meu aerian, care timp de nouă luni nu întrerupsese niciodată zborurile peste Germania, pierduse, încă în cursul acestei singure ofensive germane, trei sferturi din echipaj. Cunoscusem, întors acasă, atmosfera pesomorâtă a sclaviei și amenințarea foametei. Trăisem noaptea opacă a orașelor noastre. Și iată că la doi pași de mine, în fiecare seară, cazinoul din Estoril se popula cu fantome. Cadillac-uri liniștite, care păreau că merg undeva, îi depuneau pe nisipul fin din fața intrării. Se îmbrăcaseră pentru masă, ca pe

vremuri. Înșirau plastronuri sau perle. Se invitaseră unii pe alții la o cină de figuranți, la care nu vor avea nimic să-și spună.

Apoi jucau ruletă sau baccara, după avere. Câteodată mă duceam să-i privesc. Nu simțeam nici indignare, nici ironie, doar o neliniște adâncă. Acea care te cuprinde în grădina zoologică în fața ultimului exemplar al unei specii stinse. Se instalau în jurul meselor. Se înghesuiau spre un crupier impasibil și își dădeau osteneala să simtă speranța, disperarea, frica, invidia și bucuria. Ca și cei vii. Jucau averi, care, în chiar aceste minute, pierduseră poate semnificația. Foloseau monezi perimate poate. Valorile din geamantanele lor erau poate garantate de uzine de pe acum confiscate, sau, amenințate de torpile aeriene, pe cale de a fi distruse. Emiteau cecuri pe steaua Sirius. Ca și cum de câteva luni încoace nimic nu s-ar fi năruit pe acest pământ, se sileau, legându-se de trecut, să creadă în legitimul drept al pasiunii lor, în acoperirea cecurilor lor, în veșnicia contractelor lor. Era ireal. Era parcă un balet de păpuși. Dar era trist.

Fără îndoială ei nu simțeau nimic. Îi lăsam și mergeam să respir pe malul mării. Și acea mare de Estoril, marea unui oraș balnear, mare domesticită, îmi făcea impresia că ia și ea parte la acel joc. Înălța în golf un singur val moale, lucind de lună, ca o rochie cu trenă, demodată.

I-am regăsit pe vapor, pe refugiații mei. Vaporul răspândea și el o ușoară neliniște. Acest vapor transborda, de la un continent pe altul, plantele astea fără rădăcini. Îmi spuneam: «Bucuros vreau să fiu un călător, nu vreau să fiu un emigrant. Am învățat acasă o sumedenie de lucruri, care aiurea vor fi inutile...». Dar iată că emigranții mei scoteau din buzunare carnetelul cu adrese, rămășițele de identitate. Se jucau încă de a fi cineva. Se cramponau din răspuțeri de câte o semnificație, «Știți, eu sunt cutare, spuneau... sunt din orașul cutare... prieten cu cutare... cunoașteți pe cutare?»

Și vă spuneau povestea unui prieten, sau povestea unei

răspunderi, sau povestea unei greșeli, sau orice altă poveste care ar putea să-i lege de orice. Dar din acest trecut, întrucât se expatriau, nimic nu le va mai folosi. Totul era cald încă, proaspăt, viu, cum sunt la început amintirile de dragoste.

Faci un pachet din scrisori tandre. Apoi adaugi câteva amintiri. Legi totul cu grijă. Și această relicvă respiră la început o vrajă melancolică. Apoi trece o blondă cu ochi albaștri, și relicva moare. Căci și prietenul, răspunderea, orașul natal, amintirile de acasă, se decolorează dacă nu mai folosesc.

Își cam dădeau seama de asta. Tot așa cum Lisabona se juca de-a fericirea, ei se jucau să creadă că se vor întoarce curând. Este dulce lipsa fiului rătăcitor. Este o falsă lipsă, căci în urma lui rămâne casa părintească. A fi absent în camera de alături sau de partea cealaltă a planetei, deosebirea nu este esențială. Prezența unui prieten care în aparență s-a îndepărtat, poate deveni mai intensă decât o prezență reală. Este ca aceea a rugăciunii. Niciodată nu mi-am iubit casa mai bine decât în Sahara. Niciodată logodnicii nu au fost mai aproape de logodnicele lor, decât marinarii bretoni din secolul al XVI-lea, când coteau pe după Capul Horn îmbătrânind în lupta cu zidul vânturilor potrivnice. Încă de la plecare începeau să revină. Pregăteau această întoarcere cu mâinile lor grele când înălțau pânzele. Drumul cel mai scurt din Portul din Bretagne spre casa logodnicei trecea pe la Cap Horn. Dar vezi că emigranții mei îmi făceau impresia de a fi marinari bretoni, cărora le-a fost răpită logodnica bretonă. Nicio logodnică bretonă nu mai aprindea pentru ei, la fereastră, o lampă umilă. Ei nu erau niște fii rătăciți. Erau fii rătăciți fără casa spre care să poată reveni. Atunci începe adevărata călătorie, care este afară de sine însuși.

Cum să se reconstruiască? Cum să refacă în ei mănunchiul amintirilor? Acest vapor fantomă era încărcat ca și regiunea închipuită unde se găsesc sufletele gata să se nască. Păreau reali, așa de reali că ai fi vrut să-i atingi cu degetul, doar acei care, făcând parte din vapor și înnobilați prin funcțiuni

veritabile, purtau tăvile, frecau alama, lustruiau pantofii și, cu un vag dispreț, serveau pe cei morți. Nu sărăcia atrăgea emigranților acest dispreț nepăsător al personalului. Nu de bani duceau lipsă, ci de consistență. Nu mai erau omul din casa cutare, a prietenului cutare, având cutare răspundere. Jucau rolul, dar nu mai era adevărat. Nimeni nu avea nevoie de ei. Nimeni nu se pregătea să facă apel la ei. Ce minune acea telegramă care te scutură, care te scoală în mijlocul nopții, te gonește spre gară: „Vino grabnic! Am nevoie de tine”. Ne descoperim repede prieteni care ne ajută. Merităm abia cu încetul pe cei care ne cer să fie ajutați. Bine înțeles, pe fantomele mele, nimeni nu le ura, nimeni nu le invidia, nimeni nu le inoportuna. Dar nimeni nu le iubea cu dragostea care singură contează. Îmi spuneam: vor fi luați, la sosire, la cocktailuri de bun venit, la dineuri de consolare. Dar cine va zgudui ușa lor, stăruind să fie primit. „Deschide! Eu sunt”. Trebuie multă vreme alăptat un copil, înainte să ceară. Trebuie cultivat multă vreme un prieten, înainte ca el să pretindă tributul prieteniei. Trebuie să te fi ruinat în decurs de generații reparând vechiul castel care se năruie, pentru ca să înveți a-l iubi.

II

Îmi spuneam deci: „Esențialul este să-ți rămână undeva ceea ce ți-a nutrit viața. Și obiceiurile. Și serbarea din familie. Și casa amintirilor. Esențialul este să trăiești pentru revenire”. Și mă simțeam amenințat în însăși substanța mea, de fragilitatea polurilor depărtate de care depindeam. Riscam să cunosc un adevărat deșert și începeam să înțeleg un mister care de mult în a intrigat.

Am trăit trei ani în Sahara. Am visat și eu, după atâția alții, asupra magiei ei. Oricine a cunoscut viața din Sahara, unde totul nu este, în aparență, decât singurătate și goliciune, plânge totuși după acești ani ca după cei mai frumoși pe care i-a trăit. Cuvintele „nostalgia nisipului, nostalgia singurătății, nostalgia spațiului” nu sunt decât formule literare și nu explică nimic. Or, iată că, pentru prima dată, pe bordul unui vapor, unde roiesc pasagerii îngrămădiți unii peste alții, mi se părea că înțeleg deșertul.

Cu siguranță, Sahara nu oferă, în depărtarea zărilor, decât nisip uniform, sau, mai bine zis, dunele fiind rare acolo, o plajă pietroasă. Te scalzi într-una în condițiile înseși ale plictiselii. Și totuși divinități invizibile îi construiesc o rețea de direcții, de povârnișuri și semne, o musculatură secretă și vie. Nu mai este uniformitate. Totul se orientează, însăși o tăcere nu seamănă aci cu altă tăcere.

Este o tăcere de pace, când triburile sunt împăciuite, când seara aduce răcoarea și ți se pare că faci un popas, cu pânzele strânse, într-un port liniștit.

Este o tăcere de amiază, când soarele întrerupe gândurile și mișcările. Este o falsă tăcere, când vântul din Nord a încetat și când apariția insectelor, smulse ca polenul din oazele din interior, anunță furtuna din Est purtătoare de nisip. Este o tăcere de complot, când se știe despre un trib îndepărtat că e în revoltă. Este o tăcere a misterului, când se înnoadă între Arabi înțelegerile lor indescifrabile. Este o tăcere încordată, când messengerul întârzie să revină. O tăcere ascuțită, când, noaptea, reții respirația pentru a asculta. O tăcere melancolică, când îți aduci aminte de cei

ce-i iubești.

Totul se polarizează. Fiecare stea fixează o direcție reală. Sunt toate stelele ale Magilor. Toate servesc pe zeul propriu al fiecăreia. Aceea înseamnă direcția unui puț îndepărtat, greu de atins. Și distanța care te separă de acel puț se opune ca un meterez. Aceea înseamnă direcția unui puț sec. Și steaua însăși pare secă. Și distanța care te separă de puțul sec nu are nicio pantă. O altă stea servește de ghid spre oaza necunoscută despre care ți-au cântat nomazii, dar pe care dizidența ți-o interzice. Și nisipul care te separe de oază este ca pajiștea din povești. Cea de colo înseamnă direcția unui oraș alb din Sud ce pare savuros ca un fruct în care-ți îngropi dinții. Iar aceea direcția mării.

În fine, poluri aproape ireale magnetizează de departe acest deșert: o casă din copilărie care rămâne vie în amintire. Un prieten de care nu se știe nimic, decât că este.

Astfel te simți încordat și reînnoit de câmpul forțelor care trag de tine sau te resping, te doresc sau îți rezistă. Iată-te bine înfapt, bine determinat, bine instalat în centrul direcțiilor cardinale.

Și deoarece deșertul nu oferă nicio bogăție tangibilă, deoarece nu e nimic de văzut, nici de auzit în desert, ești constrâns a recunoaște, din moment ce viața lăuntrică, departe de a adormi, aci se întărește, că omul este însuflețit la început de chemări invizibile. Omul este guvernat de spirit. Valorez, în deșert, ceea ce valorează zeii mei.

Astfel, pe bordul vaporului meu trist, dacă mă simțeam bogat în direcțiuni încă rodnice, dacă locuiam o planetă încă vie, aceasta se datora unor prieteni pierduți în urma mea în noaptea Franței și care începură să-mi fie esențiali.

Franța, hotărât, nu era pentru mine o zeiță abstractă, nici vreun concept de istoric, ci însăși carnea de care depindeam, o rețea de legături care mă îndruma, un ansamblu de poluri care impresiona valurile inimii mele. Aveam nevoie să simt mai solizi și mai durabili decât mine însumi, pe cei de care aveam nevoie pentru a mă orienta. Pentru a cunoaște unde

voi reveni. Pentru a exista.

În ei locuia țara mea întreagă și trăia prin ei în mine. Pentru cei ce navighează pe mare, un continent se rezumă tot astfel în simpla scânteiere a câtorva faruri. Un far nu măsoară depărtarea. Lumina lui este prezentă în ochi, atât. Și toate minunile continentului sunt cuprinse în acea stea.

Și iată astăzi, când Franța, în urma ocupației totale, a intrat întreagă în tăcere, cu toată încărcătura ei, ca un vapor cu luminile stinse despre care nu se știe dacă a supraviețuit sau nu pericolelor mării, scoarta fiecăruia din cei ce-i iubesc mă chinuiește mai grav decât o boală cuibărită în mine. Mă descopăr amenințat în intimitatea mea, de fragilitatea lor.

Acel care, noaptea asta, obsedează memoria mea, es te în vârstă de 50 ani. Este bolnav. Și este evreu. Cum va supraviețui teroarei germane? Pentru a-mi imagina că mai respiră, am nevoie să-l cred neștiut de cotropitor, adăpostit în secret de frumosul meterez de tăcere al țăranilor din satul lui. Numai atunci cred că mai trăiește. Numai atunci, plimbându-mă departe prin împărăția prieteniei lui care nu are granițe, îmi este permis să mă simt nu emigrant, ci călător. Căci deșertul nu este acolo unde credem. Sahara este mai vie decât o capitală, iar orașul cel mai mișunător se golește dacă polurile esențiale ale vieții sunt demagnetizate.

III

Cum construiește viața aceste linii de forță din care trăim? De unde vine greutatea care mă trage spre casa acestui prieten? Care sunt oare clipele capitale cari fac din această prezență unul din polurile de care am nevoie? Din ce evenimente secrete sunt oare frământate duioșiile deosebite și, prin ele, dragostea de țară?

Minunile adevărate, ce modeste sunt ele! Evenimentele esențiale, ce simple sunt! Despre clipa de care vreau să povestesc, e așa puțin de spus, că trebuie să o retrăiesc în vis și să vorbesc acestui prieten.

A fost o zi înainte de război, pe malurile Saônei, de prin părțile Tournusului. Aleseserăm pentru dejun un restaurant care avea un balcon din scânduri ieșit peste râu. Rezemați cu cotul pe o masă simplă, scrijelită cu cuțitul de către clienți, comandasem două Pernod. Medicul tău îți interzisese alcoolul, dar îl trăgeai pe sfoară la marile ocazii. Asta era una din ocazii. Nu știam de ce, dar era. Ceea ce ne bucura ne era mai impalpabil decât calitatea luminii. Tu hotărâseși deci acest Pernod al marilor ocazii. Și fiindcă doi marinari, la câțiva pași de noi, descărcau o barcă, am invitat pe marinari. I-am strigat de sus de pe balcon. Și au venit. Au venit așa, simplu. Găsisem așa firesc să invităm niște camarazi, poate din cauza acestei sărbători invizibile din noi. Era atât de vădit că vor răspunde invitației. Am ciocnit vasăzică paharele!

Soarele era plăcut. Raza lui dulce scalda plopilor de pe malul celălalt și câmpia până la orizont. Eram din ce în ce mai veseli, tot fără a ști pentru ce. Soarele te liniștea că strălucea blajin, râul că curge, masa că era masă, marinarii că au răspuns chemării, servanta că ne servea cu un fel de dragălaşenie fericită, ca și cum ar fi prezidat o serbare veșnică. Ne simțeam cu totul în pace, bine așezați, la adăpost de dezordine, într-o civilizație definitivă. Gustam un fel de stare perfectă în care, toate dorințele fiind îndeplinite, nu mai aveam nimic să ne destăinuim. Ne simțeam curați,

drepti, luminoși și indulgenți. Nu am fi putut spune care adevăr ne apăruse în evidența lui. Dar sentimentul care ne domina era cel al convingerii. Al unei convingeri aproape trufașe.

Astfel universul, prin noi, își dovedea bunăvoința lui. Condensarea nebuloaselor, solidificarea planetelor, formarea primelor amoebe, munca gigantică care îndrumase ameba până la om, totul se îmbinase, norocos, pentru a ajunge în sfârșit, prin noi, la această calitate a plăcerii. Nu prea era rău, ca izbândă.

Astfel gustam această bună înțelegere fără cuvinte și aceste rituri aproape religioase. Legănați de forfotul de colo colo al servantei vestale, marinarii și noi ciocneam paharele ca și credincioșii uneia și aceleiași biserici, deși nu am fi putut spune a cărei. Unul din cei doi marinari era olandez. Celălalt, german. Acesta a fost nevoit, pe vremuri, să fugă de nazism, urmărit fiind acolo drept comunist, sau drept catolic, sau drept evreu. Nu-mi mai aduc aminte de eticheta în numele căreia omul fusese proscris. Dar în acea clipă marinarul era cu totul altceva decât o etichetă.

Conținutul conta doar. Aluatul uman. Era un prieten, atât. Și eram de acord, între prieteni. Tu erai de acord. Eu eram de acord. Marinarii și servanta erau de acord. De acord cu ce? Cu Pernod? Cu semnificația vieții? Cu blândețea acestei zile? Nu am fi putut să spunem nici asta. Dar acest acord era așa plin, așa tare întemeiat în adâncime, se referea la o biblie așa de evidentă în substanța ei, cu toate că inexprimabilă prin cuvinte, că am fi primit bucuroși să fortificăm acest pavilion, să susținem în el un asediu și să murim în spatele mitralierelor pentru a salva substanța asta.

Care substanță?... Tocmai aci este greu să mă exprim. Risc să captez numai reflectele, nu esențialul. Cuvintele insuficiente vor lăsa să scape adevărul meu. Aș fi obscur, dacă aș pretinde că am fi combătut cu ușurință pentru a salva o anumită calitate a zâmbetului marinarilor, a zâmbetului tău, a zâmbetului meu, a zâmbetului servantei, o anumită minune a acestui soare ce-și dase atâta osteneală, de atâtea milioane de ani, pentru a ajunge, prin noi, la

calitatea unui surâs care era destul de bine reușit.

Esențialul, de cele mai multe ori, nu are greutate. Esențialul aci, în aparență, nu a fost decât un surâs. Un surâs este deseori esențialul. Ești plătit cu un zâmbet. Ești răsplătit de un zâmbet. Ești însuflețit de un zâmbet. Și calitatea unui zâmbet poate să te facă să mori. Totuși, din moment ce această calitate ne libera așa de bine de spaima timpurilor prezente, ne acorda convingerea, speranța, pacea, am nevoie astăzi, pentru a încerca să mă exprim mai bine, să istorisesc și povestea unui alt zâmbet.

IV

A fost în cursul unui reportaj despre războiul civil din Spania. Comiseseșem imprudența să asist, prin fraudă, spre orele trei dimineața, la o încărcare secretă de material într-o gară de mărfuri. Agitația echipelor și o oarecare obscuritate păreau să favorizeze indiscreția mea. Dar păream suspect unor milițeni anarhiști.

A fost foarte simplu. Nu bănuiam încă nimic de apropierea lor elastică și tăcută, pe când ei mă și încercuiau, binișor, ca degetele unei mâini. Țeava carabinei lor apăsa ușor burta mea și tăcerea mi se păru solemnă. Ridicai, în sfârșit, brațele.

Observam că ei fixau, nu fața mea, ci cravata mea (obiect de artă nelamodă și rău văzut într-o mahala anarhistă). Pielea mi se contractă. Așteptam descărcarea; era în epoca judecăților expeditiv. Dar nu se producea nicio descărcare. După câteva secunde de un gol absolut, în cursul cărora echipele de muncă îmi păreau că dansează într-un alt univers, un fel de balet din vis, anarhiștii mei, printr-o ușoară mișcare din cap, îmi făcură semn s-o iau înainte și ne puserăm în marș, fără grabă, printre liniile de triaj. Captura se făcuse într-o tăcere perfectă și cu o extraordinară economie de mișcări. Așa lucrează fauna submarină.

Mă înfundai curând spre un subsol transformat în corp de gardă. Slab iluminați de o lampă proastă de petrol, alți milițieni dormitau, cu carabina între picioare. Schimbară câteva cuvinte, pe un glas neutru, cu oamenii patrulei mele. Unul din ei mă scotoci prin buzunare.

Vorbesc spaniola dar n-am habar de catalană. Înțelegeam totuși că mi se cereau actele. Le uitasem la hotel. Răspunsei: „hotel... jurnalist...” fără a ști dacă vorba mea însemna ceva. Milițienii își treceau din mână în mână aparatul meu fotografic, ca piesă de convingere. Unii din cei care căscau, prăbușiți pe băncile lor, se ridicau cu un fel de plictiseală și se rezemau de perete.

Căci atmosfera dominantă era cea de plictiseală. De plictiseală și de somn. Puterea de atenție a acestor oameni

era uzată, așa mi se păru, până la capăt. Aproape că aș fi dorit, ca un contact uman, vreun semn de dușmănie. Dar nu mă onorau de niciun semn de mânia, nici chiar de dojana. Încercam în mai multe rânduri să protestez pe spaniolește. Dar protestele mele cădeau în gol. Mă priveau fără a reacționa, cum ar fi privit un pește chinez într-un acvarium.

Așteptau. Ce anume așteptau? Întoarcerea unuia dintre ei? Zorile? Îmi spuneam: «Așteaptă, poate, să le fie foame...»

Îmi mai spuneam: «Vor face o prostie! Este absolut ridicol! ...» Sentimentul pe care-l încercam – mai tare decât simțul spaimei – a fost dezgustul de absurd. Îmi spuneam: «Dacă se dezmoțesc, dacă vor voi să acționeze, vor trage!»

Eram sau nu eram cu adevărat în pericol? Ignorau încă oare că eram, nu un sabotor, nu un spion, ci un jurnalist? Că actele mele de identitate se aflau la hotel? Luaseră o decizie? Care anume?

Nu cunoșteam mare lucru despre ei, decât că împușcau fără mari dezbateri de conștiință. Avantgărzile revoluționare, de orice partid ar aparține, vânează nu omul (nu socotesc omul în substanța lui), ci simptomele. Opinia adversă le apare ca o boală epidemică. Pentru un simptom dubios contagiul este expedit în lazaretul de izolare. Cimitirul. De aceea îmi păru sinistru acest interogator, care cădea pe mine, din timp în timp, prin monosilabe imprecise din care nu înțelegeam nimic. O ruletă oarbă juca pielea mea. De aceea simțeam și eu nevoia stranie, pentru a conta ca o prezență reală, de a le striga despre mine, ceva care să mă impună în adevăratul meu destin. Vârsta mea, de exemplu! Da, este impresionantă vârsta unui om. Asta rezumă toată viața lui. S-a făcut încet, acea maturitate care e a lui. S-a făcut împotriva atâtor obstacole biruite, împotriva atâtor boli grave vindecate, împotriva atâtor mâhniri calmate, împotriva atâtor disperări trecute, împotriva atâtor riscuri, din care majoritatea au scăpat conștiinței. S-a făcut prin atâtea dorințe, atâtea speranțe, atâtea regrete, atâtea uitări, atâtea dragoste. Reprezintă o frumoasă încărcătură de experiențe și amintiri, vârsta unui om! În pofida curselor, a zdruncinăturilor, a făgașurilor, ai continuat de bine de rău să

înaintezi, târâș-grăpiș, ca o cotiugă bună. Și acum, mulțumită unei convergențe îndărătnice de șanse fericite, ai ajuns la vârsta asta. Ai treizeci și șapte de ani. Și dacă-i place lui Dumnezeu, buna cotiugă va duce și mai departe încărcătura ei de amintiri. Îmi ziceam deci: «Poftim, am ajuns la ceva. Am treizecișșapte ani...» Aș fi dorit să împovărez pe judecătorii mei cu confidența asta... dar nu mă mai interogau.

Atunci a avut loc minunea. Oh, o minune foarte discretă! Îmi lipseau țigări. Cum unul din temnicerii mei fuma, îl rugai, printr-un gest, să-mi cedeze una, și schițai un surâs imprecis. Omul mai întâi se întinse, își trecu apoi încet mâna peste frunte, ridică ochii în direcția, nu a cravatei mele, ci a feței mele și, spre marea mea stupefacție, schiță și el un surâs. A fost ca un răsărit de soare.

Această minune nu deznodă drama, ci o șterse, simplu, așa cum lumina șterge umbră. Nicio dramă nu a mai avut loc. Minunea nu schimbaseră nimic care să fi fost vizibil. Lampa proastă de petrol, o masă cu hârtii împrăștiate, oamenii rezemați de perete, culoarea obiectelor, mirosul, totul persista. Dar fiecare lucru a fost transformat în însăși substanța lui. Acest surâs mă liberase. Era un semn tot atât de definitiv, tot atât de evident în consecințele lui apropiate, tot atât de ireversibil ca apariția soarelui. El deschidea o eră nouă. Nimic nu se schimbaseră, totul era schimbat. Masa cu hârtiile împrăștiate deveni vie. Lampa de petrol deveni vie. Pereții erau vii. Plictiseala picurată de obiectele moarte ale acestei pivnițe, se micșora ca prin farmec. A fost ca și cum un sânge invizibil ar fi reînceput să circule, înnodând iar toate lucrurile într-un singur corp și redându-le tâcul.

Nici oamenii nu se mișcaseră, dar pe când, cu câteva secunde mai devreme, îmi apăruseră mai îndepărtați de mine decât o specie antediluviană, iată că acum să nășteau la o viață apropiată. Simțeam o extraordinară senzație de prezență. Chiar asta era: de prezență! Și-mi simțeam înrudirea cu ei.

Băiatul care-mi surâșe și care, cu o secundă mai înainte, nu era decât o funcție, o unealtă, un fel de insect monstruos,

iată că acum se dezvăluia un om cam stângaci, aproape timid, de o timiditate minunată. Nu că ar fi fost mai puțin brutal decât altul, acest terorist!, dar apariția omului în el lumina atât de bine partea lui vulnerabilă! Ne luăm aere, noi oamenii, dar cunoaștem în adâncul inimii ezitarea, îndoiala, măhnirea...

Nimic nu fusese încă spus. Totuși, totul era rezolvat. Așezasem mâna în semn de mulțumire pe umărul milițianului, când îmi întinse țigara. Și cum, gheața odată ruptă, și ceilalți milițieni redeveniseră oameni, intrasem în surâsul lor al tuturor, ca într-o țară nouă și liberă.

Intrasem în surâsul lor ca, pe vremuri, în surâsul salvatorilor noștri din Sahara. Camarazii, găsindu-ne după multe zile de căutare, aterizând cât mai aproape posibil, mergeau spre noi cu pași mari, legănând spre noi, bine vizibil, cu brațele întinse, burdufurile cu apă. De surâsul salvatorilor când eram naufragiat, de surâsul naufragiaților când eram salvator, îmi aduc aminte tot ca de o patrie în care mă simțeam atât de fericit. Plăcerea adevărată este o plăcere de comesean. Salvarea nu era decât ocazia acestei plăceri. Apa nu are puterea de a ferma, dacă nu este mai întâi de toate darul bunăvoinței oamenilor.

Îngrijirile acordate bolnavilor, găzduirea proscrișilor, însăși iertarea, nu au valoare decât mulțumită surâsului care luminează serbarea. Ne întâlnim în surâs, peste graiuri, caste, partide. Suntem credincioșii aceleiași biserici, cutare cu obiceiurile lui, eu cu ale mele.

V

Această calitate a bucuriei nu este ea fructul cel mai prețios al civilizației noastre? O tiranie totalitară ar putea să ne satisfacă, și ea, nevoile materiale. Dar nu noi suntem vite de îngrășat. Îndestularea și confortul nu sunt suficiente pentru ca să ne socotim mulțumiți. Pentru noi, care am fost crescuți în cultul respectului pentru Om, atârnau greu în cumpănă întâlnirile acestea simple care se prefac uneori în serbări minunate...

Respect pentru Om! Respect pentru Om!... Aci este piatra de încercare! Când nazistul nu respectă decât pe cel care îi seamănă, el nu respectă altceva decât pe sine însuși. El refuză contradicțiile creatoare, ruinează orice speranță de ascensiune și întemeiază pentru o mie de ani, în locul omului, un robot al unei termitiere. Ordinul pentru ordin castrează omul de puterea lui esențială, putere care transformă și lumea și pe sine însuși. Viața creează ordinul, dar ordinul nu creează viața.

Ne pare, nouă, dimpotrivă, că ascensiunea noastră nu este sfârșită, că adevărul de mâine se hrănește din eroarea de ieri și că contradicțiile de învins sunt însuși stratul de îngrășămintă a creșterii noastre. Recunoaștem ca pe ai noștri chiar pe cei care se deosebesc de noi. Dar ce rudenie stranie! Ea se bazează pe viitor, nu pe trecut. Pe țel, nu pe obârșie. Suntem unul pentru celălalt pelerini, care, de-a lungul drumurilor diferite, ne străduim spre aceeași întâlnire.

Dar iată că astăzi respectul pentru Om, condiția ascensiunii noastre, este în pericol. Zguduiturile suferite de lumea modernă ne-au târât în bezne. Problemele sunt incoerente, soluțiile se bat cap în cap, adevărul de ieri e mort, cel de mâine rămâne să fie construit. Nicio sinteză valabilă nu este întrevăzută și fiecare din noi nu deține decât o parcelă a adevărului. În lipsa de evidență care le-ar impune, credințele politice fac apel la violență. Și iată că, împărțindu-ne pe metode, riscăm să nu mai recunoaștem că tindem spre același scop.

Drumețul care-și urcă pieptiș muntele în direcția unei

stele, dacă se lasă prea mult absorbit de problemele cățărării, riscă să uite care stea îl călăuzește. Dacă nu trudește decât pentru a trudi, nu are să meargă nicăieri. Îngrijitoarea scaunelor dintr-o catedrală, ocupându-se prea lacom de închirierea scaunelor, riscă și uită că servește un Dumnezeu. Astfel, a mă închide în vreo pasiune partizană, risc și uit că o politică nu are sens decât cu condiția de a fi în serviciul unei evidențe spirituale. Am gustat, în orele de minune, o oarecare calitate a relațiilor omenești: aci este pentru noi adevărul.

Oricare ar fi urgența acțiunii, ne este interzis să uităm, cu riscul ca acțiunea să rămână sterilă, chemarea care trebuie să o comande. Vrem și întemeiem respectul pentru Om. De ce să ne urâm în interiorul aceleiași tabere? Niciunul din noi nu deține monopolul purității intențiilor. Pot combate, în numele drumului meu, cutare drum ce un altul și l-a ales. Pot critica mersul judecății lui. Drumurile rațiunii sunt nesigure. Dar trebuie să respect pe acest om, pe planul spiritului, dacă se chinuiește spre aceeași stea.

Respect pentru Om! Respect pentru Om! Dacă respectul pentru Om este fixat în inima oamenilor, oamenii vor sfârși prin a întemeia drept răspuns sistemul social, politic și economic, care va consacra acest respect. O civilizație se întemeiază mai întâi în substanță. Ea este, la început, în om, dorința oarbă pentru o oarecare căldură. Omul, apoi, din greșeală în greșeală, găsește drumul care conduce spre foc.

VI

Fără îndoială, prietene, că de aceea am o astfel de nevoie de prietenia ta. Mi-e sete de un tovarăș care, deasupra litigiilor rațiunii, respectă în mine pelerinul spre acel foc. Am nevoie să gust câteodată, dinainte, căldura promisă și să mă odihnesc, puțin dincolo de mine însumi, în acea întâlnire care va fi a noastră.

Sunt atât de obosit de polemici, de exclusivi, de fanatisme! Pot intra la tine fără a îmbrăca o uniformă, fără a mă supune la recitarea unui Coran, fără a renunța câtuși de puțin la patria mea interioară. Lângă tine nu am a mă dezvinovăți, nu am a pleda, nu am a dovedi; găsesc pacea, ca la Tournus. Pe deasupra cuvintelor mele stângace, pe deasupra raționamentelor care adevărul tău, cum ai servit tu pe al meu. Pentru noi, Francezii din afară, este vorba, în acest război, să deblocăm provizia de sămânță, înghețată de zăpada prezenței germane. Este vorba de a veni în ajutorul vostru, celor de acolo. Este vorba de a vă face liberi în pământul unde aveți dreptul fundamental să vă dezvoltăți rădăcinile. Sunteți patruzeci milioane de ostateci. Totdeauna noile adevăruri încolțesc în pivnițele opresiunii. Patruzeci milioane de ostateci meditează acolo noul lor adevăr. Noi ne supunem, dinainte, acestui adevăr.

Căci voi sunteți acei cari ne veți învăța. Nu nouă ni se cade să aducem flacăra spirituală celor care o hrănesc de-acum cu propria lor substanță, ca o lumânare de ceară. Voi nu veți citi poate deloc cărțile noastre. Voi nu veți asculta poate discursurile noastre. Ideile noastre, poate le veți vomita. Noi nu întemeiem Franța. Nu putem decât să o servim. Nu vom avea dreptul, orice am fi făcut, la nicio recunoștință. Nu există măsură comună între lupta liberă și strivirea în noapte. Nu este măsură comună între meseria de soldat și meseria de ostatec. Voi sunteți sfinții.

Au apărut

IN

„BIBLIOTECA de BUZUNAR“

No. 24. AD. SYCK :	Neqrli cântă
„ 25. Dr. OCTAV MALLER :	Ereditate și mediu
„ 26. ROGER MARTIN DU GARD :	Familia Thibault vol. I
„ 27. VERA INBER :	Asediul
„ 28. MIHAIL ROLLER :	Figuri din Revoluția Fran- ceză
„ 29. TIHON HOLODNAI :	Micrura transformă plantele
„ 30. A. S. PUȘKIN :	Poveștile răposatului Ivan Petrovici Belchin
„ 31. I. BRUCAR :	Psihologie
„ 32. FRITZ KUNKEL :	Caracterul, Moartea și Căsnicia
„ 33. C. I-GULIAN :	Introducere în sociologia culturii
„ 34. Dr. VICTOR CHERESTESIU :	Români și Unguri
„ 35. COLOMAN MIKSZATH :	Săltistenele
„ 36. NICOLAE BALCESCU :	Scrieri alese
„ 37. MIHAIL ȘERBAN :	Furtuna
„ 38. SINCLAIR LEWIS :	Elmer Gantry vol. I
„ 39.	„ „ „ II
„ 40. Ing. D. DRĂGULĂNESCU :	Formular de Matematică și Calcul vol. II
„ 41. I. PUTURI :	Două rate la trei moșari
„ 42. Dr. N. MARCOVICI :	Mechnicoff
„ 43. VOLTAIRE :	Candide sau Optimismul
„ 44. A. de BEAUMARCHAIS :	Nunta lui Figaro
„ 45. MOLIERE	Tartuffe
„ 46. ROGER MARTIN DU GARD	Familia Thibault vol. II.
„ 47. ROGER MARTIN DU GARD	Familia Thibault vol. III.
„ 48. LIA HÂRSU :	A fost odată ca niciodată
„ 49. LEONID LEONOV :	Cucerirea Velikoșumskului
„ 50. ROMAIN ROLLAND	Călătorie în Țara Muzicii
„ 51. LUDWIG BERGHOFF	Balul leproșilor
„ 52. Scrisoare către un Ostatec	Antoine de Saint-Exupéry

EDITURA DE STAT